

ЛОГІКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

Актуальність теми. Утвердження правових основ Української держави та посилення європейського вектора її розвитку потребує вдосконалення системи правового регулювання та всіх її елементів і, зокрема, правозастосування, що становить основу юридичної діяльності. Саме правозастосовна діяльність забезпечує перетворення правових норм на соціальну дійсність. Однак ця діяльність полягає не у механічному «прикладанні» норм права до певної життєвої ситуації. Правозастосувач повинен досягти такого поєднання права і дійсності, що дасть змогу позитивно оцінити всю чинну систему права. А для цього важливо мати не тільки знання про норми права, а й про логіко-філософські основи правозастосовної діяльності [1, с. 171]. **Мета дослідження** - виявлення й осмислення логіко-філософських основ правозастосування. **Об'єкт дослідження** - діяльність із застосування правових норм. **Предмет дослідження** - логіко-філософські основи правозастосування. **Завдання дослідження:** визначити поняття парадигми застосування права; розкрити зміст позитивістської, реалістичної та процесуальної парадигми застосування права; змоделювати процес застосування права у класичній та некласичній логіці; У роботі широко застосовується метод аналітичної філософії як різновид постметафізичної методології. Його характерними рисами є: орієнтованість на достовірні результати; невизнання засновків метафізичної філософії; акцент на деталі аргументації; підтвердження стійкого внутрішнього зв'язку між мовою та мисленням [1, с. 174]. Право як явище не може бути схарактеризовано безвідносно до його застосування. Відтак будь-яка теорія застосування права має певні філософські підвалини – гранично загальні закономірності пізнання дійсності, тлумачення тексту тощо. Ці філософські основи застосування права об'єднуються у парадигми – гнучкі абстрактні наукові конструкції, що спрямовують правозастосувача на досягнення певної мети. У межах парадигми застосування права може розвинутихся одна чи декілька теорій застосування права. Аналіз історії правової думки дає змогу виокремити три парадигми застосування права: позитивістську, реалістичну та процесуальну [2, с. 155]. Для позитивістської парадигми притаманним є розуміння права як закритої логічної системи, котра здатна чітко врегулювати будь-яке суспільне відношення через силіогізм: поєднання великого засновку, малого засновку та висновку з цих обох засновків. Оскільки позитивістська парадигма розглядає процес застосування права як діяльність, засновану на пізнанні, то це пояснює, чому у країнах, де вона була поширена, міцні позиції мав і досі посідає інквізиційний тип судового процесу. Зокрема, суддям й іншим правозастосувачам відведено пасивно-відображувальну роль «вуст закону». Для реалістичної парадигми властивим є акцент на творчу роль судді, заклики до послаблення формалізму та надмірної регульованості відносин законами, возвеличення корисності вільного судового розсуду та судової правотворчості. Процесуальна парадигма обґрунтовується, що ця парадигма становить поєднання головних здобутків попередніх. Зокрема, у ній не заперечується логічний бік процесу застосування права. Головним здобутком процесуальної парадигми слід уважати розробку ідеї інституційних меж застосування права. Тобто, не заперечуючи творчої ролі суб'єкта застосування права, стверджується, що його діяльність повинна залишатись у межах, що допустимі для відповідної гілки влади. Підміна правотворення правозастосуванням є неприпустимим. Процесуальна парадигма заснована на постметафізичних уявленнях про відкритість тексту права для нових інтерпретацій та про логічну відкритість системи права загалом [2, с. 158]. Модулювання процесу застосування права у класичній логіці окреслено історією спроб із формалізації правозастосовного силіогізму. Так, використання логіки для моделювання процесу застосування права отримало своє найбільше поширення в парадигмі юридичного позитивізму. Позитивісти використали ідею простого категоричного силіогізму для моделювання процесу застосування права. Простий категоричний силіогізм становить судження, що складається з великого і малого засновків та висновку. В юридичному силіогізмі роль великого засновку виконує юридична норма, побудована за формулою «якщо – то»; роль малого засновку має опис обставин справи, а роль висновку – правозастосовне рішення. Те, що право «перетворюється» в життя шляхом операції логічного слідування із загальної норми права, становить головну ідею юридичного позитивізму. Модулювання процесу застосування права у некласичній логіці встановлено, що правозастосування не може бути формалізоване засобами класичної логіки, зокрема тому, що більшість їхніх мов є монотонними, тобто логіками закритих систем, а відтак не допускають конкуренції та зважування альтернативних рішень [3, с. 232]. Проблема істинності встановлення фактичних обставин не може бути вирішена і з використанням когерентної теорії істини, котра ґрунтується на тому, що істинним може вважатися таке встановлення обставин, що відображає цілісний стан дійсності, адже ймовірний цілісний стан дійсності повністю сформований із хибних положень. Так само піддаються критиці прагматична та конвенціоналістська теорії істини. Водночас від таких вільна надлишкова теорія істини, згідно з якою умови істинності твердження збігаються з умовами, коли можна стверджувати певне судження. Тобто стверджувати, що певне речення є істинним, означає просто стверджувати це речення; словом, предикат «істинно» є зайвим. Відтак, замість умов істинності варто, радше, говорити про умови ствердження. А умовою ствердження у правозастосуванні є достовірність, тобто доведеність фактичних обставин справи поза розумним сумнівом. Оскільки тлумачення юридичної норми можна порівняти лише з іншим тлумаченням, слід ставити питання не про істинність результатів тлумачення, а про критерії їх порівняння. Вважаємо, що застосуванню підлягає той варіант тлумачення, котрий найбільш повно узгоджує різні інтерпретаційні аргументи. І, врешті, пізнання обставин справи є за природою емпіричним, відтак не надає істинних результатів. Отже, правова кваліфікація теж не може вважатися істинною. І хоч юридична кваліфікація не може бути істинною, вона таки може та має бути достовірною [4, с. 114]. **Висновки.** Логічні та філософські основи застосування права взаємопов'язані. Кожна теорія застосування права, так чи інакше, має свої логіко-філософські основи, а також кожна із вище перерахованих парадигм має своє бачення логічної складової процесу застосування права. Стосовно істинності тлумачення, то її довести, за правило, не вдається через складність пошуку критерію істинності. Всі запропоновані у науковій літературі критерії – практика, правосвідомість, політика держави, воля законодавця – не можуть слугувати критеріями істинності тлумачення.

Список використаних джерел

1. Мартинишин Г. Й. Аналітична філософія права: до питання про визначення поняття / Г. Й. Мартинишин // Наше право. 2015. № 1. С. 171–174.
2. Мартинишин Г. Й. Деонтична логіка в правозастосуванні / Г. Й. Мартинишин // Наше право. 2017. № 3. С. 155–158.
3. Мартинишин Г. До проблеми логіко-філософських основ правозастосування / Г. Мартинишин // Безпека, екстремізм, тероризм: тези XIV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 23–24 квітня 2015 р.). Львів, 2015. С. 232.
4. Мартинишин Г. Логіко-філософські особливості правозастосування: філософсько-правовий погляд / Г. Мартинишин // Державотворення в контексті євроінтеграції: тези доповідей, виступів і повідомлень учасників Всеукраїнського круглого столу (м. Львів, 3 грудня 2015 р.). Львів: Бона, 2015. С. 114.